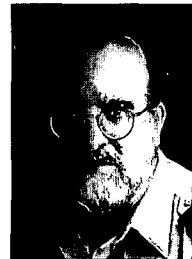

היתרון היחסי ותורת ביטחון חדשה

בגיליון "מערכות" 356-357 (מארס 98) התפרסמו שתי תגובות מאת אלוף (מיל') אביעזר יערי¹ ופרופסור דן שיפטן² למאמרים שכתבתי בנושא היתרון היחסי³ וביניין הכוח⁴. שתי התגובות מתפרצות, במובן מסוים, לדלת פתוחה, והן מעידות כנראה על חולשה מסוימת בהסברת עמדותי במאמרים המקוריים. אנסה לתקן את המעוות בשורות להלן

אלוף ד"ר יצחק בן-ישראל

ראש מפתח במשהבי"ט ובמטכ"ל. בעבר היה ראש מ"פ, רמ"ח מחקר בחוד"ע"ו, ח"א ורע"ז חקר ביצועים בחיל האוויר

לעשות שימוש ביתרונותיהם היחסיים, והמצב, מבחינה זו, הוא סימטרי. משום כך אין זה נכון לחשוב, כי אויבנו יפלו תמיד במלכודת הלוגית, ומתחייבת תורת ביטחון "דינמית", המביאה בחשבון "את הלקחים שהערבים למדו ולומדים מהישגיה של ישראל במיצוי יתרונותיה היחסיים".

מתפיסה זו מתבקשת, לדעת פרופ' שיפטן, מדיניות בניין כוח מאוזנת יותר מזו המוצעת על ידי: "ראשיתה בהערכה נכונה של תחומי היתרון היחסי של הערבים, שהם מסוגלים ומתכוונים לגרום את ישראל אליהם; המשכה במאמץ, שעיקרו הרבה לפני המלחמה, לבנות כוח שיאפשר להיחלץ מאותם תחומים מהר ובזול ככל האפשר; וסופה הגעה אל זירת ההכרעה הנוחה לישראל, שבה היא תפעיל את יתרונותיה ותחשוף את עליונותה". ביתרת מאמרו הוא מזהיר מפני כשלים אפשריים שבאימוץ קיצוני מדי וחסר פשרות של כל לוגיקה ומציע טכניקה לאיזון נכון של ההשקעה בתחומים השונים בעזרת "השקל השוליי". הרעיון הוא להבטיח קודם כול מתן מענה לפערים חיוניים, המבטאים "חוליות חלשות וחסרות תחליף [בכוחנו], שבלעדיהן אין השרשרת כולה יכולה לשאת בעול, ושימוש היתרון היחסי אינו מהווה להן תחליף נאות". ורק אחר-כך, "אחרי שהובטח המינימום הדרוש לאותן חוליות

על כל אלה אומר בפשטות: מעולם לא טענתי שהצלחת תורת הביטחון בעבר מצדיקה את השימוש בה, ללא שינוי, גם בעתיד. ההפך הגמור – כל תפיסתי בנויה על שלילת הלוגיקה האינדוקטיבית המבוטאת לעיל, ואף כתבתי על כך רבות.⁵ לגופו של עניין, אני אכן סבור, כי תורת הביטחון חייבת לעבור סדרה של עדכונים ושל שינויים מן הסוג המתואר על-ידי אלוף (מיל') יערי. לא עם כל הצעותיו אני מסכים, אך זהו כבר נושא למאמר נפרד העומד בפני עצמו.⁶

בעוד שאלוף (מיל') יערי מתייחס (כמעט) רק למאמרי השני, מתייחס פרופ' שיפטן (כמעט) רק למאמר הראשון. מאמרו פותח בשבחים, עובר לביקורת,⁷ מצביע על החולשה המרכזית במאמרי, מציע במקומה תפיסה אחרת ("דינמית" יותר, כהגדרתו) ומסיק ממנה מסקנות לגבי בניין הכוח. לטענתו, "חולשתו העיקרית של המאמר [שלי] היא ההמעטה מרחיקת הלכת בהערכת מודעותם, נחישותם והצלחתם של הגורמים הערביים השונים, הנתונים בעימות עם ישראל, לעשות שימוש ביתרונותיהם היחסיים". לדעתו, המאמר שלי מבוסס על ההנחה, כי הערבים חושבים בלוגיקה של מתן מענה לפערים, בעוד שאנו חושבים בלוגיקה של יתרון יחסי, ועל כך הוא חולק: שני הצדדים מנסים, לדעתו,

אלוף (מיל') אביעזר יערי מתייחס בעיקר למאמרי השני, והוא מפנה את תשומת הלב לטענתי, כי תורת הביטחון שלנו, אשר עיקריה נקבעו בראשית שנות ה-50, עמדה במבחני העבר בצורה יוצאת מן הכלל. לדעתו, ממאמרי משתמע כי הצלחה זו רק מחזקת את מעמדה כתורת ביטחון הנכונה גם לעתיד, ועל כך הוא חולק. הוא גורס, כי צריך לחול שינוי בשני מרכיבים מרכזיים בתורת הביטחון (בלימה על-ידי הכוח הסדיר והעברה מהירה של הלחימה לשטח האויב על מנת להכריעו שם). לגרסתו, צריך לחול שינוי גם באיזון הבין-זרועי, בחלוקת התפקידים בין אוגדות המילואים לכוח הסדיר, ביחס שבין גורם האש לגורם התמרון ובהתייחסות לעורף הנובעת מיכולת הטק"ק שבידי האויב.

חסרות תחליף – באמצעות הקצאה נבונה של השקל השולי – ניתן להקצות את עיקר המשאבים לתחומים החדשניים, שנועדו להיות מכפילי כוח, המבטאים את יתרונותינו היחסיים בשדה הקרב.

עד כאן "ביקורתו" של פרופ' שיפטן. ומדוע הכנסתי את המילה "ביקורת" למרכאות? משום שה"ביקורת" מכוונת ל"דחליל", שאינו מייצג את עמדותיי. למעשה, מאמרו של פרופ' שיפטן מקובל עליי במידה רבה כל כך, עד כי פסקאות רבות ממנו נדמות לי, בטעות, כאילו נכתבו על ידי.

מעולם לא אמרתי ומעולם לא חשבתי כי החשיבה בלוגיקה של מתן מענה לפערים מיוחדת לצד הערבי דווקא. אני מבחין כאן, אגב, בין שימוש ביתרונות היחסיים ובין בניין הכוח לפי לוגיקה של יתרון יחסי. לדעתי, הנטייה האנושית (כלומר, גם שלנו וגם של יריבנו הערבים) היא כמעט תמיד לעשות שימוש ביתרונות היחסיים; אבל, ואין כאן סתירה, הנטייה האנושית היא, כמעט תמיד, לבנות את הכוח לפי לוגיקה של מתן מענה לפערים. יש הבדל בין ההתייחסות האנושית לטווח הזמן הקצר יחסית ובין ההתייחסות לעתיד הרחוק. זו אינה "מחלה" ערבית; זו תכונה המשותפת (כמעט) לכל בני אנוש. למזלנו הטוב, היו אבות האומה, ובמיוחד דוד בן-גוריון, יוצאים מן הכלל בתחום זה, ולמזלנו הרע, חזרנו לתלם של מתן מענה לפערים אחרי מלחמת יום הכיפורים ובמיוחד מאז שליג. אגב, במאמרי הבאתי דוגמאות מספר לשימוש שעשו הערבים ביתרונותיהם היחסיים, ואלה לא נעלמו מעיניי הבהונות של פרופ' שיפטן. אולם משום שאינן מתאימות לתמונת ה"דחליל" שהוא מצויר, הוא רואה בהן פגם בעקבות הפנימית של טענותיי.

בפתח מאמרי הראשון, בפסקה שכותרתה פתרון אחר – הרעיון המרכזי, כתבתי: "בניין הכוח נמשך כאמור עשרות שנים, ובמשך זמן זה כל צופה על משנהו ומכוון את החלטותיו בהתאם לבניין הכוח של היריב (האיזים)". כך נוצרת התופעה שלפיה בניין הכוח של צד אי מושפע באופן דינמי מבניין הכוח של צד ב', וזה מצידו מושפע שוב מבניין הכוח של צד א'."

(הדגשים במקור). אי לכך, אינני יכול שלא להזדהות הזדהות מלאה עם קריאתו של פרופ' שיפטן למודל דינמי של בניין הכוח.⁸ בסיום המאמר כתבתי "הערת אזהרה", שנועדה למנוע טעויות הבנה מהסוג שמייחס לי פרופ' שיפטן. הסברתי שם שאימוץ הלוגיקה של יתרון יחסי מחייב, בין היתר, גם ניתוח של היתרון היחסי של האויב, כדי שלא ניתפס "עם המכנסיים למטה", ושלא ייווצרו פערים בלתי נסבלים בכוחנו מול אויבנו (מה שפרופ' שיפטן מכנה בשם "החוליות החלשות"). כתבתי שם כי "בסיכומו של דבר, אנחנו חייבים להביא בחשבון הן את השיקול האסטרטגי (איזה סוג של מלחמה אנו מעדיפים?) והן את יכולתנו לתת מענה למצבים העלולים להיווצר בשדה הקרב ילמרות: העדפותינו. אבל השיקול האסטרטגי מכריע יותר, ולכן אין לשתי הלוגיקות משקל שווה: אף ששתי הלוגיקות לגיטימיות, ושתיהן חייבות לשמש אותנו זו בצד זו, יש להעניק בכורה ללוגיקה של יתרון יחסי על פני זו של יתן מענה לפערים". אם צריך לתמצת את התורה כולה על רגל אחת, הייתי אומר כי את הכוח יש לבנות לפי לוגיקה שתוביל את המלחמה לשטחים שבהם יש לנו יתרון יחסי, בצד מתן מענה מינימלי לפערים חשובים" (הדגשים במקור).

שוב, פסקאות אלו לא נעלמו, כמובן, מעיניי הבהונות של פרופ' שיפטן, ולא נעלמה מעיניי גם העובדה שהן לא מתאימות ל"דחליל" שהוא מצויר בדמיונו. משום כך הוא פוסק, כי "גם אם יש בהערת האזהרה משפטים המציעים גישה הנראית פורה, המסר של המאמר בתחום קריטי זה אינו קוהרנטי. לא ברור כיצד ניתן להשיג ישילוב אופטימלי בין לוגיקה מומלצת לבין לוגיקה ישגויה".

אכן, צודק עמיתי הנכבד, והשאלה כיצד ניתן לשלב את שתי הלוגיקות אינה מקבלת תשובה הולמת במאמריי המקוריים. הרמזים המובאים שם אינם מספיקים, ויש להרחיבם. מנקודת מבט זו, ה"ביקורת" של פרופ' שיפטן ממלאת תפקיד זה על הצד הטוב ביותר, והיא מסבירה באופן בהיר מאוד כיצד ניתן לשלב בין הלוגיקות (בפסקאות המופיעות תחת

הכותרת "המאבק על השקל השולי"). לסיכום, אם אתעלם מהקביעות הלא נכונות שמייחס לי פרופ' שיפטן ביחס לערבים ואתרכז רק בתזויות הפוזיטיביות של מאמרו, אוכל לסכם את תשובתי לביקורתו במשפט אחד: היטבת לטעון פרופ' שיפטן. לו הייתי כותב חלק שלישי לסדרת מאמריי, אני מניח שהוא היה דומה מאוד ל"ביקורת" שלך.

הערות

1. צריך תורת ביטחון חדשה, מערכות 357-356, מרס 1998, עמ' 68-69
2. מעבר ליתרון היחסי, שם, עמ' 70-79
3. תורת היחסות של בניין הכוח, מערכות 353-352, אוגוסט 1997, עמ' 33-42
4. תורת הביטחון והלוגיקה של בניין הכוח, מערכות 354, נובמבר 1997, עמ' 33-43
5. ראו במיוחד את מאמרי "הלוגיקה של לקחים צבאיים", מערכות 305, ספטמבר 1986, עמ' 24-29, ואת ספרי, המוקדש רובו ככולו להפרכת הלוגיקה האינדוקטיבית ולביסוס אלטרנטיבה אחרת: דיאלוגים על מדע ומודיעין, הוצאת מערכות, 1989
6. על כך כתבתי במאמר "ביטחון, טכנולוגיה ושדה הקרב העתידי" בקובץ ביטחון ישראל 2000, הוצאת מערכות. הספר עתיד לראות אור בקרוב.
7. אשר עיקרה מתרכז דווקא בהערות השוליים השלישית והחמישית במאמרו.
8. דרך אגב, זו הסיבה לכך שלתפיסתי יש למודיעין על בניין הכוח תפקיד מפתח בבניין הכוח, וגם על כך כתבתי רבות. ראו, למשל, את מאמרי "הלוגיקה של הפקת לקחים צבאיים", שם, ואת "היכן טעה קלאוזוביץ? - עקרונות המלחמה בדאי הטכנולוגיה המודרנית", מערכות 311, מארס 1988, עמ' 16-25, 53
9. המתבטא בלוגיקה של בניין הכוח לפי יתרון יחסי.

